

ФРАЗЕМІКА В КОНТЕКСТІ ЕПІСТОЛЯРІЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті досліджено фраземіку Лесі Українки в епістолярній спадщині, зокрема відображення в мові світоглядно-суспільних, національно-культурних факторів, вплив інтелектуального й культурного потенціалу особистості. Визначено поняття «фразеологічної одиниці» та її поширення. Проаналізовано використання фразеологізмів у листах волинської поетеси, визначено різноманітні види їх трансформації в індивідуальному стилі авторки. Фразеологічні одиниці в мовленні Лесі Українки відображають мовну картину світу в національних образах, у яких внутрішня семантика символізується й виражає оцінки почуттів, стану природи, явищ внутрішнього світу, творчої уяви письменниці тощо. Її фраземіка впливає на розвиток мови, становлення норм, формування національних традицій культуромовної особистості. Під час аналізу мови листів визначено індивідуальні риси, з'ясовано естетичні закономірності, притаманні слову в художньому мовленні взагалі.

Ключові слова: мовна особистість, епістолярій, фразеологічна одиниця, діалект, стиль.

Постановка наукової проблеми та її значення. Епістолярій Лесі Українки посідає особливе місце в історії вивчення індивідуального стилю поетеси, орієнтованого на народне мовлення українців, традиції слов'янських та неслов'янських народів. Глибинне знання традицій рідного народу було для Лесі основним і визначальним у формуванні власного стилю. Зокрема, це простежено в неповторній індивідуальній манері листування. Послугуючись надзвичайно багатим фразеологічним матеріалом, Леся Українка не тільки виявила новаторство, письменницький хист й авторську винахідливість, а й продемонструвала справді необмежені можливості варіювання різнотипним фразеологічним матеріалом, що розкриває перед кожним митцем необмежені можливості для творчої діяльності.

Важливим джерелом пізнання минулого нашого народу є фразеологія, адже кожна історична доба творила свої стійкі словосполучення, кожна видатна подія знаходила своє відображення у фразеосистемі народу. Фраземний склад кожної мови – фрагмент концептуальної картини світу, у якій представлені риси національного менталітету, характер соціального, політичного, історичного розвитку народу. Це – невід'ємна частина художнього стилю мови.

Фразеологізми – специфічні складені одиниці мови, що відображають особливості способу мислення індивідуума й усього народу – носія тієї чи іншої мови, особливості зв'язку змісту та форми у створених народом і характерних саме для нього засобах вираження. Фразеологічні одиниці здебільшого бувають жартівливими, іронічними, лайливими висловами, які

влучно, дотепно характеризують кого-, що-небудь, називаючи не прямо, а завуальовано, оскільки в складі фразеологічних одиниць слова вживаються не в притаманних їм значеннях, а спільно передають одне нове значення [4, с. 31].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблеми функціонування фразеологічних одиниць в авторських текстах розкрито в роботах Л. Г. Авксентьева, М. Ф. Алефіренка, В. М. Білоноженко, В. С. Калашника, В. П. Ковальова, М. П. Коломійця, Ю. Ф. Прадіда, Л. Г. Скрипник, В. Д. Ужченка, Т. В. Цимбалюк, В. А. Чабаненка та ін. Однак в українському мовознавстві недостатньо праць, які б спеціально висвітлювали фразеологію мови окремих письменників, і, зокрема, досліджень фраземіки в епістолярній спадщині. До майстрів образного ідіоматичного слова, які особливо часто ним послуговувалися та доречно використовувала текстотвірний потенціал фразеологізмів, правомірно належить Леся Українка.

Фразеологічний матеріал у мові митців зазнає значних змін і в граматично-формальному, і в змістовому плані. Такі зміни фразем та їх пристосування до умов конкретних текстів і листів – один із показників індивідуальної творчої манери Лесі Українки. Давно відомі фразеологізми оновлюються в індивідуальній мовотворчості поетеси.

Творча спадщина Лесі Українки, що увібрала в себе оригінальні й перекладні поетичні та прозові тексти, мовознавчі, літературно-критичні статті, рецензії, етнографічні й фольклорні розвідки, характеризуються постійним використанням діалектних одиниць. Це зумовлено, насамперед, орієнтацією письменниці на народну мову, а також процесом становлення української мови як літературної загалом і, зокрема, мови науки. Мова українського фольклору викликає посилений інтерес сучасних лінгвістів як особлива художньо-естетична цілісність, що виконує культурологічну функцію й характеризується широкими зв'язками з літературними та позалітературними елементами.

Мета і завдання статті. Актуальність статті полягає в тому, що на матеріалі епістолярію Лесі Українки досліджено діалектну фраземіку як стилетворчий і образотворчий фактор тексту. Це дає можливість визначити важливі ознаки індивідуальної манери її письма поетеси. Мета дослідження – вивчення та аналіз фразеологічних одиниць в епістолярній спадщині Лесі Українки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Сприймаючи світ у його звуко-кольорових ознаках, у видозміні й взаємозумовленості, поетеса шукала та знаходила відповідні художні «знаки», збагачуючи тим самим мистецьку палітру, потенційні можливості естетичних ресурсів доби. Фольклор увійшов у життя Лесі Українки, передусім, завдяки безпосереднім контактам із його носіями. На високому професійному рівні письменниці збирала й записувала фольклорні твори. Літературна спадщина поетеси відзначається багатством лексичних, граматичних і стилістичних засобів. Для вдосконалення свого стилю Леся Українка вдавалася до найціннішого

джерела – народної мови. У пошуках досконалості письменниця використовувала діалектизми, фразеологізми Західного Полісся зокрема й Волині загалом, які до неї в літературній мові були майже невживані. Опанування діалектної мови не лише забезпечує комфортне існування людини в суспільстві, а й дає змогу виробити систему загальнонародних, національно зумовлених уявлень, пізнати національний характер, зрештою – визначає мовний тип особистості.

Основним діалектним джерелом для Лесі Українки були відомі й близькі їй волинські говірки, точніше ковельські, із своєрідною лексикою, фразеологією, синтаксисом, так би мовити, мішаним стилем, характерним для перехідної смуги поліського, або північного, діалекту. Своєрідність цього стилю письменниця добре уявляла; називала його «нашим», «волинським», «народним» [1].

Серед засобів створення яскравих, глибоко народних реалістичних образів в епістолярії Лесі Українки чільне місце належить фразеологізмам. Кожна фразема має своє особливе значення. Її семіологічна цінність – багатопланова: вона узагальнює результати пізнавальної діяльності людей, виражає якесь поняття, дає назву пізаному предметові чи явищу й виражає ставлення мовця до неї [8, с. 24]. Серед цих одиниць можна виокремити такі типи: традиційні, розмовні; розмовні фраземи зі значенням перебільшення предметності, якості, ознаки, зусиль дії, процесу тощо; фольклорні фразеологічні одиниці, узяті з народних пісень, повір'їв, переказів, примовок, вітань; синонімічні фразеологічні одиниці; лексичні та фонетичні варіанти фразеологічних одиниць; емоційно забарвлені фразеологічні одиниці; архаїзми; оригінальні висловлювання Лесі Українки, що стали крилатими висловами, афоризмами.

У творчому доробку письменниці важливе місце посідає приватне й ділове листування. Мова, як відомо, цілком відображає мовця, його вихованість, манеру поведінки, характер взаємин, освіту, культуру та навіть настроїв. За допомогою влучних висловів можливо висловити ставлення (негативне чи позитивне) до дій і вчинків, які містять яскраві образні характеристики людської вдачі. Визначальною в цих оцінках виступає народна мораль, що має підґрунтям християнські заповіді, споконвічні національні традиції. Леся Українка використовувала фраземи біблійного походження, які, до речі, часто вживають і тепер: *гласом вопіючого в пустині* [8, с. 172]; *роль євангельської Марфи* [8, с. 321]; *Бог не видасть* [8, с. 352]; *царство небесне* [8, с. 150].

Про особисте життя, особливо хворобу, яка завжди нагадувала про себе, Леся Українка писала: *така вже доля* [8, с. 409]; *під ножем пропаду* [8, с. 403]; *бываєт хуже* [8, с. 348].

«Поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності» – це і є мовна особистість, «яка свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального

середовища, традицій виховання в національній культурі [2, с. 74]. У висловах досить виразно виявляються риси національного менталітету, психічний стан поетеси. Багатими емоційно й цікавими асоціативно є фраземи, які відображають психофізичні процеси та морально-етичні категорії в житті Лесі Українки і її оточення: *повна голова* [8, с. 148]; *щось не до шмиги виходить* [8, с. 151]; *дерев'яною пилою пиляють* [8, с. 184]; *заморочує вкінець мою голову* [8, с. 152]; *виставляти на позорище* [8, с. 166]; *на один сантиметр розумніша* [8, с. 250]; *далебі мислі висохли* [8, с. 251]; *голова-то в мене єсть, та коли б ще розум до неї!* [8, с. 314]; *важкий хрест задавить мене* [8, с. 404]. У цих фраземах якнайповніше простежено українську ментальність: особливості міжособистісних стосунків, соціальну характеристику людини, ставлення до справжніх та фальшивих духовних цінностей.

Епістолярна спадщина стає доречним доповненням, допомагає створити цілісний портрет художника слова. Більшість фразеологізмів передають внутрішній стан Лесі Українки: *куди вітер віє, туди я хилюся* [8, с. 153]; *на серці негода* [8, с. 154]; *душу гнітить* [8, с. 173]; *аж мене чорти брали* [8, с. 186]; *і циганські діти не милі* [8, с. 153]; *об стіну головою бийся* [8, с. 255] тощо. Природно, що деякі фразеологізми групуються навколо слів *душа* й *серце* як виразників психічного стану авторки, її настроїв, переживань та почуттів.

Фразеологія багата в плані виражальних можливостей і при її застосуванні в епістолярному стилі – це психологія українського народу, суспільно значиме для нього й шкідливе; тут сконденсовано моральні норми спілкування в колективі. У складі фразем на позначення соціального стану досліджуваного періоду Леся Українка використовувала такі вислови, як: *одна правда і для мужика, і для пана* [8, с. 220]; *усе пани, усе пани, а хто ж буде свині пасти?* [8, с. 234]; *попався, жучку, в панську ручку* [8, с. 352].

Складовим елементом фразеологізмів виступають різноманітні мовні знаки, серед яких особливе значення мають одиниці із зоонімами та ентомонімами, що складають значну групу: *вуха прищулила, як той заєць* [8, с. 161]; *розійшлася, як заячий жир* [8, с. 186]; *по горобцях з гармат стріляє* [8, с. 218]; *розпоротих зайців* [8, с. 349]; *правом кожної людини бути свинею* [8, с. 407]; *злиденною мухою здаєшся* [8, с. 203]. Природні реалії, найменування яких виступають компонентами фразем, – носії символіки. Зоофразеологія містить значний корпус одиниць, в основу яких покладено відомі назви тварин, що мають як подібну, так і різну символіку, слугують засобом образної характеристики людини.

Фразеологічні одиниці, на нашу думку, Леся Українка використовувала з конкретною метою, зокрема для образного представлення денотата, експресивно-емоційної інтенсифікації фраземного значення, для створення яскравих, глибоко народних реалістичних образів тощо. Фраземи, які відображають негативні риси поведінки людини, здебільшого вказують на фізичний стан у переносному значенні: *на людину собак вішають* [8, с. 153]; *мишам на поталу* [8, с. 167]; *своїми руками жар загребли* [8, с. 219]; *на тому*

жару присмажити [8, с. 219]; *закопує голодних людей живцем в землю* [8, с. 219]; *загнав у баранячу кошару* [8, с. 219]; *підкласти велику свиню* [8, с. 399]; *як втопить, то вже втопить* [8, с. 388].

Формування особистості відбувається на ґрунті національного менталітету, що є продуктом тривалого історичного розвитку, засвоєння досвіду попередніх поколінь. Національно-культурна мотивація мовленнєвої поведінки визначається національною належністю мовної особистості, комплексом властивостей, які виділяють її як глибоко національний феномен. Леся Українка завжди плідно працювала, що простежено у процесі аналізу її листів. Велика група фразеологізмів етимологічно пов'язана з творчою діяльністю, професійною майстерністю. Боротьба й праця – ці дві провідні зорі супроводжували поетесу в житті: *візьму в тямок* [8, с. 159]; *вив'язалась із свого завдання* [8, с. 161]; *довести до пуття* [8, с. 231]; *думки в голові розтають, зовсім як ота свічка* [8, с. 250]; *хотілось би для слави козацької* [8, с. 391]; *важкий хрест задавить мене* [8, с. 404]. Про вільний від роботи час Леся говорить: *валяння без всякого діла* [8, с. 411]; *швендяння без жадної мети* [8, с. 411].

Генетичним ґрунтом національних фразеологічних одиниць вважається етнокультура українців. Етнокультурна семантика мовних одиниць – це їх зміст, який, не маючи чіткого системного та реляційного характеру, стосується особливостей життя, історії, географії, деталей побуту, звичаєвого права, народного календаря, ремесел, професій, обрядів тощо. Усі компоненти соціального життя є результатом тривалого розвитку суспільства, мовна діяльність людей відбиває суспільний досвід у семантиці фразеологічних одиниць [4, с. 35].

Виразні семантико-стилістичні якості фразеологізмів – їх образність, картинність, внутрішня форма – роблять мовлення невимушеним, містким, дотепно-влучним: *вуха прищулила, як той заєць* [8, с. 161]; *розійшлася, як заячий жир* [8, с. 186]; *не кидаю грошей як попало* [8, с. 204]; *шуміло, як у тому вулику* [8, с. 217]; *чекаю, як земля небесної роси* [8, с. 235]; *думки в голові розтають, зовсім як ота свічка* [8, с. 250]; *уморена, як та собака* [8, с. 315]; *самі – як пальці* [8, с. 318]; *самі – як вуха* [8, с. 318]; *як пуц у стрісі* [8, с. 319]; *як рак свисне* [8, с. 342]. У більшості фразем уживано заперечні частки: *ні риба ні м'ясо* [8, с. 159]; *ні місця ні часу* [8, с. 161]; *ні вітру ні хвилі* [8, с. 315]; *ни полслова* [8, с. 323]; *ні слуху ні вісті* [8, с. 326]; *не всі дома* [8, с. 342]; *ні dna ні покришки* [8, с. 355]. Так за допомогою фраземіки відбито найтонші нюанси почуттів. Епістолярна творчість сприймається як джерело розкриття духовного світу авторки.

Серед досить поширеної групи фразеологічних одиниць варто виокремити сполуки, які характеризують людину, а саме: позначають таку якість, як мовлення, зокрема надаючи йому жорстокої й несправедливої критики: *вріжуть їм язика врешті* [8, с. 218]. Осіб, котрим властиві також інші риси характеру, наприклад, хвальба, висміюють, використовуючи такі паремії, як: *у кумушки с похвал вскружилась голова* [8, с. 388]. У фраземах

відображено особливе ставлення до морально-етичних, естетичних явищ суспільного життя.

Фразеологічне втілення субконцепту «розумна людина» також виявлено в листуванні Лесі Українки, яке ґрунтується переважно на уявленні про людину похилого віку, людину розумової праці, високого професійного рангу як уособлення розуму та мудрості: *скільки її не товчи, то нічого нового не вийде* [8, с. 146]; *не дуже-то мудра вдалася* [8, с. 152]; *мудрий лях по шкоді* [8, с. 154]; *находясь в здоровом уме и твердой памяти* [8, с. 218]; *якби я мала дванадцять сестер, усі би виховала на професорів* [8, с. 262]. Наявні також (хоч і небагато) фразеологічні одиниці на позначення нерозумних осіб: *не дуже-то мудра вдалася* [8, с. 152]; *голова-то в мене єсть, та коли б ще розум до неї!* [8, с. 314]; *не всі дома* [8, с. 342].

Епістолярна спадщина Лесі Українки насичена одиницями, експресивність яких зумовлює своєрідність і неповторність стилю поетеси. Емоційні мовні одиниці також містять компонент оцінки, виражають позитивні чи негативні почуття, характеризують психічний стан мовця, передбачаючи існування додаткового стилістичного колориту. Чи не найбільше використано фразеологізмів для позначення відносин між людьми: *з'їли хлопця, схрупали з душею* [8, с. 218]; *гублю нитку – хто за попів, хто проти попів, хто помимо попів* [8, с. 147]; *собак вішають* [8, с. 147]; *на людей досі туман напускає* [8, с. 150]; *чиє би целятки мичалі, а чиє б і мовчалі* [8, с. 163]; *своїми руками жар загребли* [8, с. 219]; *на тому жару присмажити* [8, с. 219]; *закопує голодних людей живцем в землю* [8, с. 219]; *загнав у баранячу кошару* [8, с. 219]; *вдармо лихом об землю, хай вороги плачуть* [8, с. 267]; *підкласти велику свиню* [8, с. 399]; *прийшла і на тура бура* [8, с. 400]. Зображувально-виразова вагомість і краса наведених фразеологізмів пояснюються тим, що вони взяті з народної скарбниці.

Епістолярій Лесі Українки насичений також прислів'ями та приказками: *крапля камінь точить* [8, с. 160]; *куди кобила, туди й лоша* [8, с. 230]; *рада душа в рай, та гріхи не пускають* [8, с. 255]; *дві господині біля однієї печі* [8, с. 265]; *насильно мил не будешь* [8, с. 333]; *вилами на воді писано* [8, с. 333]; *не кажи «гоц», поки не перескочиш* [8, с. 347]; *ні dna, ні покришки* [8, с. 355]. Варто зазначити, що місцева говірка слугує основним джерелом збагачення стилю Лесі Українки. Вона використала діалектні запозичення, показавши, з одного боку, невичерпні багатства народної мови, а з іншого – піднівши на вищий щабель українську літературну мову. Це джерело було західнополіським, тобто обмеженим територіально, і при невмілому користуванні могло знецінювати художні твори. Однак у поетеси спостерігаємо тонке чуття мови, яке підказувало їй, що саме слід застосувати, для яких художньо-стилістичних потреб можна використовувати.

Творчий підхід і рівень мовної компетенції стимулюють мовну особистість до вдосконалення мови, розвитку мовного смаку, до постійного відображення в мові світоглядно-суспільних, національно-

культурних джерел і пошуків нових, ефективних індивідуально-стильових засобів мовної виразності.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Значення фразеологізмів зрозуміле тільки тим, хто володіє мовою, а їх уживання свідчить не тільки про знання мови, а й про вміння висловити рідною мовою свою думку. Мова зберігає й передає з покоління в покоління лише ті фразеологізми, які прямо або опосередковано співвідносяться з еталонами, стереотипами та міфологемами національної культури – і матеріальної, і духовної: виступаючи в ролі експонентів культурних знаків, фраземи не лише зберігають пам'ять про образну мотивованість значення, а й водночас про мотиви вибору образу, відтворюють його із покоління в покоління, «навіють» відтворене в їх культурних конотаціях світорозуміння носія мови. Тому без досліджень культурологічного компонента фразеологічного складу мови неможливе повне уявлення про культурно-національний менталітет – про «дух народу».

Аналіз мови епістолярію Лесі Українки дає підставу зробити висновок, що письменниця не колекціонувала фразеологізми – вона вміло трансформувала ареальні фразеологічні одиниці задля збагачення української літературної мови. Це надавало їй листам більшої колоритності, глибшої експресивності. Основним для Лесі Українки був не точний запис діалектизмів, фразеологічних одиниць, а їх стилістичне навантаження.

Список використаної літератури

1. Дмитренко Н. Волинізми у творчості Лесі Українки [Електронний ресурс] / Н. Дмитренко. – Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/18956-volinizmi-u-tvorchosti-lesi-ukra%D1%97nki.html> (17.01.2015).
2. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд : монографія / С. Єрмоленко. – К. : НДІУ, 2007. – 444 с.
3. Кононенко В. І. Етнолінгвістика: національно-культурні цінності: [навч.-метод. рек.] / В. І. Кононенко. – Івано-Франківськ : [б. в.], 1997. – 52 с.
4. Неровня Н. До проблеми семантики фразеологічних одиниць / Н. Неровня // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – № 6. – С. 58–62.
5. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наук. думка, 1973. – 280 с.
6. Тимошенко П. Мовно-стилістичні (лексичні) засоби Лесі Українки / П. Тимошенко // Українська мова в школі. – 1983. – № 4. – С. 40.
7. Ужченко В. Д. Внутрішня форма фразеологізму в зв'язку із внутрішньою формою слова / В. Д. Ужченко // Мовознавство. – 1993. – № 3. – С. 23–29.
8. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1978. – Т. 10 : Листи (1876–1897). – 544 с.

Мацюк Зоряна, Фенко Марія. Фраземіка в контексте епістолярія Лесі Українки. В статті досліджено фраземіку Лесі Українки в епістолярії, в частности отражение в языке мировоззренчески-общественных, национально-культурных факторов, влияние интеллектуального и культурного потенциала личности. Определяется понятие «фразеологической единицы» и ее распространение.

Анализируется использование фразеологизмов в письмах волынской поэтессы, определены виды их трансформации в индивидуальном стиле автора. Фразеологические единицы в речи писательницы отражают языковую картину мира в национальных образах, в которых внутренняя семантика символизируется и выражает оценки чувств, состояния природы, явлений внутреннего мира, творческого воображения писательницы и т. п. Фраземика Леси Украинки влияет на развитие речи, становление норм, формирования национальных традиций культуроязыковой личности.

Ключевые слова: языковая личность, эпистолярный, фразеологическая единица, диалект, стиль.

Matsiuk Zoryana, Fenko Mariya. Phraseological Units in the Epistolary Writings of Lesya Ukrainka. This article deals with the investigation of phraseological units which appear in Lesya Ukrainka's private and public correspondence. Extensive attention is devoted to the way in which ideological, social, national and cultural factors are reflected in the language found in these sources, and the manner in which it manifests the potent influence which Lesya Ukrainka exerted intellectually and culturally. In this paper, consideration has been given to the very concept of the «phraseological unit», as well as to the distribution of these units. The usage of phraseological units in the letters of the poetess has been analyzed. Different types of phraseological unit transformations in Lesya Ukrainka's language style have been identified. Phraseological units as she utilizes them reflect a language-related world view in national images, of which the internal semantics symbolizes and expresses the evaluation of feelings, the state of nature, the phenomena of the inner world, and the writer's creative imagination. Her usage of phraseological units had an influence on the development of the language, on the establishment of norms, and on the formation of national traditions involving the culture and language of individuals. During the process of analysing the language of Lesya Ukrainka's letters, specific features have been identified, and esthetic patterns have been singled out which in a general sense are characteristic features of words as they occur in artistic language.

Key words: language personality, epistolary, phraseological unit, dialect, style.

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2014

УДК 821.161.2-6 Українка

Любов Мацько, Олеся Сидоренко

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА МОВНИЙ СВІТ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті з'ясовано місце, роль і значення поетичної творчості Лесі Українки в розвитку української літературної мови, схарактеризовано основні лінгвостилістичні художнього мовлення поетеси.

Леся Українка була геніальним стилістом у кількох вимірах: як поетеса, публіцист, критик, драматург. У мовних дискусіях кінця ХІХ – початку ХХ ст. вона як духовна вихованка Михайла Драгоманова, сучасниця Івана Франка і Михайла Грушевського, підтримувала і продовжувала нову філософію літературної української мови, що виявлялася у вимогах і потребах зняти заборони і обмеження з української мови, розширити функціональне поле української мови, не тільки милуватися красою народної мови, а будувати культурну мову, швидше і активніше нормувати літературну

мову з використанням здобутків усіх основних наріч, виробляти публіцистичний і науковий стилі, розвивати освіту й культурну працю свого народу рідною мовою. Леся Українка творила і вдосконалювала нові художньо-поетичні форми мови, шліфувала їх, поповнюючи народною розмовною та фольклорною лексикою, розсувала семантичні межі контекстних значень слів, удосконалювала стилістику жанрових (і особливо нових) форм, які сама ж вперше і вводила в літературну мову.

Ключові слова: поетична творчість, лінгвостилістичні, мова, слово, думка, дума, пісня, співець.

... Рабський дух

краси найвищої збагнуть не може!

Леся Українка

Постановка наукової проблеми та її значення. Лінгвостилістичний опис художньої спадщини Лесі Українки в контексті розвитку тогочасної української писемної словесності і її впливу на подальшу долю української мовотворчості передбачає поглиблення лінгвістичних досліджень поетичної мови Лесі Українки і її соціолінгвістичних поглядів.

Поетична творчість Лесі Українки (Лариси Петрівни Косач) припадає на час повної офіційної заборони української мови в царській Росії. Але цей час мав й інші культурні прикмети: розмовна українська мова в устах українського народу незнищено жила на побутовому рівні, творила дива в пісні й художній творчості; пробуджувалася національна самосвідомість у передової української інтелігенції, зростала й мужніла українська суспільна думка, яка доходила до того, що без вільного розвитку української літературної мови не буде поступу в українській культурі і не буде повносилою українська нація в сусідстві з іншими слов'янськими. Згадаймо слова Михайла Грушевського про те, що тоді вже всі народи Європи творили культурну працю власними національними літературними мовами [1, с. 174]. Тому зривання пут всіяких заборон і обмежень з української мови, пошук шляхів розвитку нової української літературної мови, вироблення правопису і кодифікація лексичного складу, розширення функціонального поля української мови в українському суспільстві на теренах українських земель – це певний і міцний крок до зростання в українців національної свідомості, до «визволення з неволі» політичної й економічної, до національного усамостійнення, це надія на майбутнє державницьке життя української нації. Ці ідеї в основі сповідували Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Драгоманов, Іван Франко, Михайло Грушевський, Микола Лисенко, Михайло Старицький, Михайло Коцюбинський, жила ними й Леся Українка.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Поетична творчість Лесі Українки стала найвизначнішим явищем української культури пошевченкової доби. Поряд із такими поетами, як Шевченко і Франко, Леся Українка може вважатися третім колосом української поезії. Йдучи в руслі

літературних традицій Шевченка, вона не відставала від Кобзаря й на ниві мовотворчості, сприяла утвердженню єдиної літературної мови на всьому ареалі українського етносу, невтомно працювала на її витворення й розвиток. На жаль, і досі ця праця належно не поцінована мовознавцями – істориками української літературної мови, хоча Леся Українка була настільки талановитою і неординарною особистістю, що критиків не бракувало вже з часу опублікування перших віршів і першої збірки – Осип Маковей, Іван Франко, Омелян Огоновський, Микола Сумцов, Михайло Павлик, мама Олена Пчілка і дядько Михайло Драгоманов. Не було літературознавця, критика, який би не точив перо на огнистому камені Лесиної поезії. У 1924 році Микола Зеров видав монографію «Леся Українка», у 1925 році – Андрій Музичка «Леся Українка, її життя, громадська діяльність і поетична творчість», у 1926 році Михайло Драй-Хмара видав книгу «Леся Українка. Життя і творчість». З 1929 року і по п'ятдесяті роки з'являються праці О. І. Білецького: «Антична драма Лесі Українки («Касандра»)» в 1929 році, «Леся Українка і російська література 80–90 рр.» в 1948 році та інші.

Із найбільш вагомих у лесезнавстві є роботи Є. Шабліовського, Є. Кирилюка, С. Шаховського, П. Волинського, О. Бабишкіна, П. Колесника, А. Аврахова, П. Хропка, П. Орлика, О. Ставицького, письменників М. Рильського, Д. Павличка, І. Драча та інших. Рідко хто з дослідників історії української літературної мови, діалектології, сучасної української мови не звертав увагу на мову художніх творів Лесі Українки. Серед тих, що вивчали мову Лесі Українки і писали про неї: І. К. Білодід, М. М. Богдан, М. Ф. Бойко, Н. Д. Давиденко, І. І. Дацюк, В. М. Заханевич, Л. А. Лисиченко, І. С. Олійник, В. Ф. Покальчук, Й. О. Дзендзелівський, С. Я. Єрмоленко, Н. Л. Іваницька, Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, М. Я. Плющ, Т. І. Панько, П. Д. Тимошенко, Л. І. Бондарчук, Н. О. Данилюк, Т. А. Коць, О. О. Маленко, Л. В. Шулінова та інші.

Мета і завдання статті – подати загальний лінгвостилістичний погляд на поетичну мовотворчість Лесі Українки. Хоча значна частина написаного про мову Лесі Українки – це глибокі сумлінні дослідження та описи певних конкретних явищ художнього мовлення поетеси, проте немає на сьогодні узагальнювальних лінгвістичних праць, у яких би на повен зріст і у всій красі й мудрості постало чарівне Лесине слово. Це мало б стати завданням майбутніх лінгвостилістичних досліджень.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Леся Українка належала до високорозвинених і надзвичайно сильних мовних особистостей, які впливали на розвиток української літературної мови як свого часу, так і на перспективу. Псевдонімом «Леся Українка», який дуже швидко символізувався, закріплювалося третє відродження України [9, с. 526] Вплив цей здійснювався у двох напрямках: власною літературною мовотворчістю поетеси і її національно-визвольною та соціолінгвістичною позицією.

Остання виявлялася в думках і висловлюваннях Лесі Українки про становище і стан української мови та в її усвідомлених мовних вчинках. До таких мовних вчинків належить і вибір поетеси писати художні твори саме українською мовою в часи повної заборони української мови та й усього українського культурного життя, хоча знала Леся Українка кілька мов, перекладала, писала публіцистичні та наукові статті, листи, рецензії.

Позиція Лесі Українки – це передусім міркування поетеси про роль мови у житті народу, в розвитку національної культури, в суспільно-громадському русі, зокрема про роль художнього слова і митця-«співця», що має «огнисте слово» і не лишає край рідний («Співець»). Лінгвостилістема *співець* є наскрізною домінантою усієї творчості Лесі Українки. Співець – це носій ідеї активізму, звільнення, боротьби, утвердження правди.

До мовних вчинків Лесі Українки, що засвідчують національну позицію, слід віднести її гострий осуд політики російського царизму стосовно української мови і рішучий протест проти заборон друкованого українського слова, домагання шкільної освіти українською мовою, участь у національно-культурній просвітницькій роботі. Вшановуючи пам'ять Тараса Шевченка 26 лютого 1905 року, члени київської «Просвіти» надіслали в міністерство народної освіти Росії своє клопотання за підписом 500 осіб і записку «Нужды украинской школы» з вимогою дозволити українцям навчати дітей у школах рідною мовою. Це сколихнуло Росію: на підтримку цієї акції 2 роки надходило тисячі листів, але питання не вирішувалося. У 1907 році від київської «Просвіти» міністру народної освіти Росії знову надіслано клопотання, яке поруч із Павлом Житецьким, Миколою Лисенком, Оленою Пчілкою підписала «дворянка Лариса Косач» – Леся Українка. У ньому сміливо звучала категорична вимога: «необхідно дати українському народу можливість учитися рідною мовою» [12, XI, с. 529].

Просвітницька діяльність поетеси не обмежувалася політичними виступами та публіцистичними статтями. Не менш гостро поставало питання: що читати українським дітям та й усьому народу, які книги, яких авторів, яка якість їхньої мови. І Леся писала на цю суспільну освітню потребу за власним замовленням твори різних жанрів для дітей. Ніщо саме по собі не прийде. Потрібні були *співці*, «що про рівність та про волю у піснях своїх торочать», *борці*, *бійці*, *месники дужі*, *герої*. Леся шукала їх у житті і творила в літературі. А оскільки життя було не вельми щедre на героїв і подвиги, поетеса зверталася до минулого свого народу, до інших культур. Це розширювало межі її внутрішньої свободи говорити про наболіле сучасне.

Лінгвостилістеми – *образи поетів, співців, Антеїв*, поетичні заклики, звернення до пісні (*вільної, визволеної, гучної, голосної, непокірної, невільницької, палкої, переможної, потужної, урочистої, щирого злата пісень*), до слова (*вразливого, забутого, невимовного, пророчого, крилатого, слова-меча, слова-зброї, слова-вогню, слова-криці*), до думки (*вільної, ясної,*

дзвінкої), мови (огнистої, щирої, рідної, чарівливої) – все це є стилістичною актуалізацією потреби висловити ще не вимовлене, і, можливо, невимовне, догукатися, збудити до діяльного чину. Таке враження, що поетеса-провісниця відчувала і бачила те, чого інші ще не зріли («Мрії в бурю»). Була епоха передгроззя, і Леся Українка її відчувала. Пізніше Сергій Єфремов напише: «Леся Українка була чи не найбільш сучасним з усіх поетів наших і найповніше одбила в собі ознаки свого часу з усіма його запитами, поривами до високої мети й нидіння серед дрібних та мізерних обставин, з високими замірами та малими вчинками» [12, XI, с. 529]. Час, у якому жила Леся Українка, був позначений національним дискомфортом: заборони та жорсткі обмеження української мови, несвобода національного духу, а з другого боку – до краю загострене відчуття в української прогресивної інтелігенції свого ущемленого національного буття. Було це відчуття й у Лесі Українки, і вона сповнювалася усвідомленням національної гідності та виливала його на папері: «...поки я не скинуся спогаду про абсолютно невільну Україну, я не можу, не сила моя скинутися того, чого досі не скинулася при гірших умовах. Тоді треба скинутися мені і моєї поезії, моїх найщиріших слів, бо вимовляти і ставити їх на папері, скинувшись того діла, на яке вони кличуть інших, мені буде сором» (1903 р., лист до М. Павлика). Наше сучасне національне життя також значною мірою дискомфортне все з тих же причин, і, можливо, ще й тому через сотню літ стійка позиція Лесі Українки залишається такою актуальною, а її творчість – сучасною.

Бути сучасним – це творити на перспективу, на віки – це почерк геніїв. Українські проблеми початку ХХ століття частково залишилися й на початок ХХІ. Лінгвостилістема – образ каміння («Я на гору круту кам'яную, Буду камінь важкий підіймать») проходить через драми поетеси, в яких герої будують храми або мури, піднімають брили, і є глибоко та багатозначно символічним. Збирати каміння нам ще треба дуже довго. Алегоричними є й словообрази *сівба, жнива*: «Чи братися до іншої сівби, і ждати інших жнив» («На руїнах»).

Леся Українка значно розширила тематику і проблематику української літератури (біблійні сюжети, античність, єгипетська тема, переспіви, переклади), вивела її на європейський рівень. Як відомо, творче освоєння нових тем і проблем неминуче веде до творення нових та оновлених традиційних засобів художнього мовлення. Слід зважити й на те, що епоха революційно-демократичного передгроззя – це й епоха різних ідейно-естетичних програм, модерністських течій, т.з. «чистого мистецтва», течій «елітарного мистецтва», потягу до екзотизму, тобто всього того, що породжувало нові інтелектуально-естетичні потуги, актуалізувало мовомислення, творило найсокровенніші думки і мрії.

Нове прочитання творчості Лесі Українки показує, що, йдучи кришталево-чисто, чесно, відверто на боротьбу («Я вийду сама проти бурі – і станем, – поміряєм силу»), Леся Українка звучала полісимфонічно,

багатоголосно не тільки на повний реєстр однієї теми, а й на кілька полярних тем («Давня казка», «Касандра», «Оргія», «Блакитна троянда», «Одержима», «Кам'яний господар», «Лісова пісня»): ніжне піано, гучне форте, лірична експансивність, стримане раціо, всепоглинаюча туга, закличний гімн, вишукана трагедія, прихована іронія, легкий гумор. На здорову основу об'єктивізму покладена феєрична поема-казка «Лісова пісня», на гірке соціальне домашнє життя – екзотизм чужини. Це все те, що стосується багатогранної ідейно-естетичної концепції неоромантичної поетичної творчості Лесі Українки.

Традиційні (для української літератури) й нові теми і проблеми, зокрема, історико-філософські, морально-етичні, реалізовані в жанровому багатоголосі. Крім громадянсько-політичної, філософської, інтимної, пейзажної лірики, Леся Українка ввела й освоїла на рівні європейських літератур жанр драматичної поеми. Варто нагадати в цьому разі поему «В катакомбах» з богоборською промовою неопіта. *«Я честь віддам титану – Прометей, що не творив своїх людей рабами»*. Тема ображеної національної гідності в найсильнішій речі – «Оргія», вперше розроблені в українській літературі європейські теми провісниці Касандри й донжуанства у новій інтерпретації – це стилістичні скарби української мови.

Найскладнішим літературним жанром – драматичними поемами (сценами, діалогами) Леся Українка через мистецькі коди античних і християнських архетипів, символів, антропоніміки (Касандра, Прометей, Міріам, Йоганна, Орфей, Антей) прилучала пекучі національні проблеми життя свого народу до актуальних проблем вселюдськості і водночас розширювала обрій української мови й літератури, національної сцени.

Леся Українка була геніальним стилістом у кількох вимірах: як поетеса, публіцист, критик, драматург. У мовних дискусіях кінця ХІХ – початку ХХ ст. вона як духовна вихованка Михайла Драгоманова, сучасниця Івана Франка і Михайла Грушевського, підтримувала і продовжувала нову філософію літературної української мови, що виявлялася у вимогах і потребах зняти заборони і обмеження з української мови, розширити функціональне поле української мови, не тільки милуватися красою народної мови, а будувати культурну мову, швидше і активніше нормувати літературну мову з використанням здобутків усіх основних наріч, виробляти публіцистичний і науковий стилі, розвивати освіту й культурну працю свого народу рідною мовою.

В оглядах, рецензіях наукових і публіцистичних праць інших авторів Леся Українка порушувала питання культури мови і культури дискусії, етики спілкування, індивідуальної манери письма, вироблення норм стилю. Так, у праці «Замітки з приводу статті «Політика і етика» Леся Українка висловлюється проти вульгаризмів у полемічних виступах (зокрема проти слова М. Ганкевича «псу брат») і далі пише: «Взагалі цікаво б знати, що думає шановний публіцист про те, чи не час би, власне, постаратись впливовим публіцистам ужити свого впливу до оздоровлення

полемічного стилю в пресі і на трибуні? Може б, наш український гумор обійшовся без тої нетовченої солі, що пересипає грубо всі наші часописи, без виїмку і соціал-демократичної «Волі». Коли наш розум має розвиватись і йти вперед, чому наше почуття має йти назад і приймати те, що відкинув давно наш народний гумор у своїх ліпших об'явах? Час уже встановити виразну різницю між корчемним і публіцистично-ораторським стилем хоч принаймні передових партій» [11, с. 208]. На жаль, сьогодні саме «корчемний», грубий, «нетовченої солі» стиль заповнює мову не тільки телевізійних сердючок, кроликів, довгоносиків, а й політики та громадської діяльності. Другові і літературному побратимові А. Кримському Леся зізнавалася: «Ви знаєте, я люблю Ваші наукові твори, хоч я і кругла профанка в таких матеріях. Я люблю їх стиль, їх тон. Куди діваються Ваші нерви, як Ви пишете такі речі? Так, наче Ви античний, врівноважений тілом і духом еллін, як пишете їх. Такий колорит я тільки на Акрополі бачила» [11, с. 211]. У своїх творах Леся Українка домагалася чистоти стилю, стильової виразності. У листі А. Кримському писала про те, що хоче першоджерел, стилю, пахощів епохи і не надіється на чужі інтерпретації. Наполегливо працюючи над «Камінним господарем», поетеса намагалася сконцентрувати стиль, «зробити його лаконічним, як базальт».

Аналізуючи літературну творчість Лесі Українки, Ліна Костенко писала: «Колись російське суспільство, після «Горя з розуму», заговорило мовою Грибоедова. Незмірний жаль для нашого суспільства, що воно через ряд об'єктивних і всіляких інших причин не заговорило мовою Лесі Українки, мовою справжнього інтелігента, що акумулювала в собі все – інтелект і народну стихію, національну своєрідність і найвищої проби культуру мислення» [5, с. 54]. Справді, українська літературна мова пера Лесі Українки відзначається такою красою і вишуканістю граматичних форм, тропіки і риторичних фігур, емоційно-вольовою напругою, семантичною місткістю, багатством і несподіваністю асоціацій, актуальністю підтексту, відкритістю пафосу, глибиною ідейно-тематичного змісту текстів, що й за сто років після неї рідко хто сягав її рівня, а перевершити, мабуть, не судилося нікому. Про мову Лесі Українки доречно сказати її ж текстом: «*Що за дивна сила слова! Ворожбит якийсь, та й годі!*» («Давня казка»).

На всьому спектрі літературних і зокрема поетичних жанрів – від колискової «Місяць ясененький...», дитячих вишеньок-черешеньок, казочки «Біда навчить» до найскладнішого епіко-ліричного жанру драматичних поем – Леся Українка створила такі естетичні вартості української мови, які й досі гідно репрезентують у європейській культурі і національний дух, і загальнолюдський сенс українського буття. Українським мовним матеріалом поетеса передала такий незмірно широкий діапазон почуттів, таку багату чуттєву гаму, яка була під силу тільки Тарасові Шевченку та Іванові Франку, а у вираженні інтимних почувань сумовитого інтелігента-сучасника перевершила «тонким

мереживом чистої лірики» (С. Єфремов) і своїх великих учителів. Мовотворчість Лесі Українки вмістила в собі все: від дитинної ніжності, блакитних легкокрилих мрій, родинної ласки й закоханості («*Сторонньо рідна! коханий мій краю!*»; «*Кохана стороно моя, Далекий рідний краю!*»), святої віри в ідеали визволення нації, чистої моралі, від гарту волі і нестримного пориву до діяльності, до тернових вінців, страшною і невблаганною борні, кривавих змагань, у яких «*меч, политий кров'ю; зброї полиск; жевріє залізо для мечей; гартується ясна і тверда криця*». У 1921 р. Дмитро Донцов написав, що поколінню Лесі не судилося «спалити молодість і полягти при зброї», але вона провіщала вогневе «хрещення нації», бачила «образ кривавого дня народження нації» [2, с. 153], передчувала суспільні катаклізми, через які доведеться пройти українському народу з непоправними втратами. Так воно й сталося, уже без Лесі Українки, але з її крилатими – тропеїчними словами: «*То знов зривалися слова палкі, ворожі, Мов грізні вироки всім тим, що кров лили, В вінку палали кров'ю дикі рожі, слова, мов квіти ярії, цвіли... В її речах слова котились, наче хвилі, Мов сльози по її замучених братах, – в вінку, здавалось, блідли квіти білі, І в'янули слова журливі на устах*» («Забуті слова») [12, I, с. 186]; «*Я не на те, слова, ховала вас і напоїла кров'ю свого серця, Щоб ви лилися, мов отрута млява, і посідали душу, мов іржа. Промінням ясним, хвилями буйними, прудкими іскрами, летючими зірками, палкими блискавицями, мечами хотіла б я вас виховати, слова!*» [12, I, с. 196].

Леся Українка засобами поетичної творчості значно розширила семантичний обсяг багатьох концептуальних лексем української мови і зокрема таких, як *мова, слово, думка, дума, пісня* [8, с. 122-159]. Нові контекстні значення згаданих лексем виразно прочитуються через сполучення їх у тропеїчних структурах: *Він промовля мені слова, страшні й великі, В руках палає меч осяйний, огневий* («Ангел помсти») [12, I, с. 140]; *То не мої слова – то дух лукавий...*(«Легенди») [12, I, с. 211]; *Я загину, та довго між вами Гомонітиме пісня моя!* («Місячна легенда») [12, II, с. 40]; *Гетьте, думи, Ви, хмари осінні!* [12, I, с. 56]; *Найкращі думи мої вінцем золотим тобі стали* («Ave Regina!») [12, I, с. 147]; *Якби мої думи німії та піснею стали без слова...* [12, I, 198]; *Ти, моя щира, гартована мова, Я тебе видобуть з піхви готова...* («Невільничі пісні») [12, I, 120]; *Горда, ясна, огнистая мова, Летється промінням річ та велична!* [12, I, с. 59]. Стилістичними соціальними антитезами у поезіях Лесі Українки обриваються, як прірва: *Ми паралітики з блискучими очима, Великі духом, силою малі, Орлині крила чуєм за плечима, Самі ж кайданами прикуті до землі.*

Досі не вичерпано мовну стилістику жанрів Лесі Українки. Це поезії – гімни, пісні, заспіви, сонети, елегії, мелодії, мотиви, спогади, веснянки, колискові, казки, феєрії, відгуки, імпровізації, легенди, монологи, фантазії, гуморески, нотатки. Мозаїка малої прози: оповідання й нариси, образки й образочки, спогади, легенди й силуети, поетична й прозова, часто поетична в прозі епістолярія Лесі Українки, літературно-публіцистичні

статті, огляди, рецензії. Такого букету жанрів не тільки до Лесі, а й після неї важко знайти. З радянських поетів – можливо, наблизився до Лесі Українки Максим Рильський, який високо цінував і ставив Лесю Українку поряд із Шевченком: «...мова Шевченка і Лесі Українки має свій запах, свій колорит...»; «Прешишна українська мова Лесі Українки, тонка й своєрідна...» [10, с. 22, 46].

Не всі жанри розроблені Лесею Українкою з однаковою повнотою, але окреслені досить виразно, марковані стилістичними засобами. Усе це жанрове маєво на стилістичному рівні ґрунтовно ще не досліджене.

Мовотворча палітра художниці слова – це ті способи і прийоми організації мовного матеріалу, що й дали таке високохудожнє неповторне явище як поетична творчість Лесі Українки. Тут можна виділити два зрізи і важко сказати, який важливіший. Один – це громадянська і творча особистість Лесі Українки, діапазон якої суперширокий (пригадаємо Франкове «Чи не єдиний мужчина на всю сьогочасну соборну Україну»), така сила пристрасті і заперечення, яку назве Франко: «Огнисте оскарження того дикого гніту». Від «Хай згине цар» – та «Я піду за волю проти рабства. Я виступлю за правду проти вас» – і до тремтливо-ніжного, жіночого «Я марила всю ніченьку про тебе, мій паниченку», шаленство любові і чорні струни печалі. А другий – це колосальна освіченість шляхом самоосвіти, обізнаність у сфері громадсько-політичного життя, культури, етнографії, історії. Не просто добре знання чужих мов європейського віршування, а майстерне володіння технікою вірша.

У сенсі того впливу, який справила новаторська мовотворчість Лесі Українки на розвиток української літературної мови не можна оминати епістолярій Лесі. Діапазон творчої особистості Лесі Українки був, таким повномірно широким і психологічно глибоким, що не вмщався в реальні межі публічної художньої творчості і виливався в епістолярний тип творення, в епістолярне *alter ego* митця. Михайлина Коцюбинська, вважаючи найбільшим скарбом українського епістолярію листи Тараса Шевченка, Лесі Українки, Василя Стефаника і Василя Стуса, назвала листи Лесі Українки «лабораторією, де плекаються нові критично-публіцистичні концепції» [6, с. 42], нуртує думка, гартується дух, зріють точні формулювання, спалахує пристрасть. Епістолярій Лесі – це листи-розмови, листи-рецензії, листи-спогади, листи-діалоги, листи-звіряння, листи-зізнання, листи-мрії. Силоне поле творчої особистості Лесі Українки сягало через практичні клопоти щоденного, м'яко кажучи, нелегкого життя і боротьби з хворобою до високості мрій і сподівань, самозаглиблень. У листі до Ольги Кобилянської Леся Українка зізнається: «Мама не раз сміється, що я пишу їй, певне, з високості неба чи зо дна моря...» [12, II, с. 162].

Висновки та перспективи подальшого дослідження художньої творчості Лесі Українки показують, що Леся Українка знала добре класичну (античну і сучасну, західноєвропейську та вітчизняну) поетику і риторику, майстерно освоїла їх на рідному мовному ґрунті. Поетеса

володіла всіма стилістичними фігурами і тропами, відомими з класичної поетики, і подала прекрасні зразки їх в українській літературній мові.

Збагачуючи основу розвитку літературної української мови, Леся Українка творила і вдосконалювала нові художньо-поетичні форми мови, шліфувала їх, поповнюючи народною розмовною та фольклорною лексикою, розсувала семантичні межі контекстних значень слів, удосконалювала стилістику жанрових (і особливо нових) форм, які сама ж вперше і вводила у літературну мову. З метою збагачення літературної української мови, вироблення мовних форм і нових моделей висловлювання (мовних жанрів) перекладала українською класичні твори з інших літератур, популяризувала стиль і мовні форми світової класики. Дбаючи про вдосконалення мовотворчості українських письменників, критично оцінювала їх мовний доробок, допомагала порадами. Як інтелектуал і естет, поетеса була уважною до конкретних мовних форм (вдалих і невдалих), пропагувала кращі з них. Особливий інтерес виявляла Леся Українка до наукового і публіцистичного стилів, намагаючись якомога інтенсивніше виробляти їх. Будучи прихильницею органічного для української мови фонетичного правопису, Леся Українка відстоювала кілька правописних правил, що, як показав час, справді закріпились в українській орфографії: слізьми з м'яким знаком, «бо так вимовляється» (лист до Івана Франка від 26 травня 1892 р., [12, X, с. 136]; вживання літери **ї**, позначення роздільної вимови твердих приголосних перед йотованими та ін. [11, с. 215].

Леся Українка писала художні поетичні твори, особливо драматичні поеми, науково-популярні і публіцистичні статті в кількох вимірах сучасних їй національних і вселюдських проблем, у проекції на перспективу майбутнього українського суспільства, його мови й культури.

Список використаної літератури

1. Грушевский М. Освобождение России и украинский вопрос / М. Грушевский. – СПб, 1907. – 301 с.
2. Донцов Д. Поетика українського риторичного (Леся Українка) / Д. Донцов // Українське слово. Хрестоматія. Кн. 1. – К.: Рось, 1994. – С. 149–183.
3. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури / С. Я. Єрмоленко. – К.: Інститут української мови НАН України, 2009. – 352 с.
4. Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. – К.: Femina, 1995. – 538 с.
5. Костенко Л. Поет, що ішов сходами гігантів / Л. Костенко // Леся Українка. Драматичні твори. – К.: Дніпро, 1989. – С. 5–58.
6. Коцюбинська М. Роздуми про епістолярну творчість / М. Коцюбинська. – К.: Дух і Література. Харк. правозахисна група, 2001. – 300 с.
7. Мех Н. Структура лексико-семантичного поля «мова – слово» в українській поетичній мові XIX – початку XX ст. / Н. Мех. – К.: НАН України. Інститут української мови, 2001. – 182 с.
8. Мех Н. Лінгвокультурема логос у науковій, релігійній та художній картинах світу / Н. Мех. – К., 2011. – 410 с.

9. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до модерної реальності / М. Наєнко. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2008. – 1063 с.
10. Рильський М. Розмова про мову. У братерській співдружності / М. Рильський // Рильський Максим. Ясна зброя. Статті / упор. та прим. канд. філол. наук Г. М. Колесника. – К. : Рад. письменник, 1971. – 284 с.
11. Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX – початку XX ст. / В. Статєєва. – Ужгород, 1997. – 408 с.
12. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українки. – К. : Наук. думка, 1975–1979.

Мацько Любов, Сидоренко Олеся. Лингвостилистический взгляд на языковой мир Леси Украинки. В статье рассматривается роль и значение поэтического творчества Леси Украинки в развитии украинского литературного языка, характеризуются основные лингвостилистемы художественной речи поэтессы.

Поэтическое творчество Леси Украинки стало ярчайшим явлением украинской культуры послешевченковского времени. Рядом с такими поэтами, как Шевченко и Франко Леся Украинка может считаться третьим колоссом украинской поэзии. В русле литературных традиций Шевченко она способствовала утверждению и развитию украинского литературного языка на всём ареале украинского народа.

Позиция Леси Украинки – это её суждение о роли литературного языка в общественной жизни народа, его национальной культуре, о роли поэта – певца, имеющего «огнисте слово» и не покидающего родной край. Лингвостилистема «співець» является доминантой художественного творчества поэтессы.

Леся Украинка значительно расширила тематику и проблематику украинской литературы, приближая её к европейской. Творческое освоение новых тем вело к обновлению традиционных и созданию новых средств образной речи, к возникновению стилистем – идеологем.

Создавая новые художественно-поэтические формы украинского литературного языка, пополняя их народноразговорными и фольклорными элементами, Леся Украинка расширяла семантические грани контекстных значений, совершенствовала стилистику поэтических жанров, способствовала развитию просвещения и культуры украинского народа на родном языке.

Ключевые слова: поэтическое творчество, лингвостилистема, язык, слово, мысль, дума, песня, певец.

Matsko Lyubov, Sydorenko Olesya. The Linguistic view on World Language Lesya Ukrainka's. The article defines the place, role and the importance of Lesya Ukrainka poetry in the development of the Ukrainian literary language. The main artistic lingvo-stylestemes (linguistic units with stylistic meaning) of poet's speech are described in the article as well.

Lesya Ukrainka was a brilliant stylist in several dimensions: as a poet, an essayist, a critic, a playwright. In the linguistic discussions of the late XIX – the early XX centuries, being a spiritual pupil of Mikhail Dragomanov and a contemporary of Ivan Franko and Hrushevsky, she supported and developed the new philosophy of the Ukrainian literary language: to remove taboos and restrictions in the Ukrainian language and to expand the functional field of the Ukrainian language. Moreover, her aim was not only to admire the beauty of the national language, but build the cultural language, create the norms of standard language using the achievements of all major dialects, forming journalistic and scientific styles to develop education and the culture of work of the Ukrainian people in their native language.

Enriching the development of the literary Ukrainian language, Lesya Ukrainka created and improved new poetic forms of speech, polished them, adding popular folklore and colloquial vocabulary to them. She also spread semantic boundaries of contextual meanings of

words, and was the first who perfected the style of the genre forms (especially new ones) she introduced to the literary language.

Key words: poetry, lingvo-stylesteme (linguistic units with stylistic meaning), speech, word, idea, thought, song.

Стаття надійшла до редколегії 24.11.2014